

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulemistilaisuus 11.11.2024

HE 131/2024 Hallituksen esitys eduskunnalle lasten ja nuorten terapiatakuuta koske- vaksi lainsäädännöksi

Terapiatakuun tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden ehkäisyn ja hoidon sekä mielenterveyden tuen saatavuutta perusterveydenhuollossa ja sosiaalihuollon perustason palveluissa. Itla kannattaa terapiatakuun tavoitetta.

Terapiatakuun tavoitteiden saavuttamiseksi ja hukkainvestointien välttämiseksi Itla korostaa seuraavia näkökulmia:

1. Lasten ja nuorten perustason psykososiaalisten menetelmien valinta tulee perustua tutkimuksessa todettuun vaikuttavuuteen.
2. Vaikuttavien menetelmien onnistunut implementointi on edellytys lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluiden korjaamiselle. Menetelmien käytön ja tulosten seuranta on kehitettävä tukemaan implementointia.
3. Keskeisiin epidemiologisiin ilmiöihin tarvitaan vaikuttavia menetelmiä, joiden arviointiin ja valintaan tulee perustaa kansallinen menetelmä- ja implementointiosajien asiantuntijaryhmä. Tämä asiantuntijatyöryhmä voi tuottaa tietoa yhteistyöalueille menetelmien arvioinnin tueksi ja Palkolle suositusten laatimisen tueksi.

Menetelmien vaikuttavuusnäytön toteutumiseen tarvitaan arviointitietoa ja kansallisia suosituksia

Itla painottaa vaikuttavuusnäytön merkitystä lasten ja nuorten psykososiaalisten menetelmien valinnassa ja tukee kansallisten suositusten antamista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoimaan kuuluvista vaikuttavista menetelmistä. Vaikuttavuuden lisäksi tulee kiinnittää erityistä huomiota menetelmien edellytyksiin tulla osaksi ammattilaisten perustyötä. Menetelmien juurtumisen edellytysten arvioinnilla varmistetaan sitä, että menetelmät todella tulevat käyttöön ja vältetään hukkainvestoinnit. Tämä tarkoittaa menetelmien toteutettavuuden, hyväksyttävyyden ja käytettävyyden arviointia. Menetelmien hyväksyttävyyttä arvioitaessa tulee varmistaa, että lasten ja nuorten ääni huomioidaan. Terapiatakuulausuntoon liittyvän kyselyn vastausten perusteella lapset ja nuoret toivovat ensisijaisesti lähitapaamisia kahden kesken ammattilaisen kanssa (71 %).

Vaikuttavuusnäyttöä omaavat, strukturoidut psykososiaalisen hoidon ja tuen menetelmät ovat jo nyt tärkeä osa lasten ja nuorten mielenterveyden palveluvalikoimaa perusterveydenhuollossa ja tulevaisuudessa enenevässä määrin myös sosiaalihuollossa. Esityksessä on kuvattu Suomessa käytössä olevia strukturoituja tutkimusnäyttöön pohjautuvia psykososiaalisia menetelmiä (mm. Cool Kids, Ihmeelliset vuodet, IPC-N, Voimaperheet). Näiden menetelmien juurruttamista on tehty kansallisella tasolla vuosia ja tämä työ tulee turvata.

Koska lakiesitys on melko yleisellä tasolla menetelmien vaikuttavuuden arvioinnin ja implementoinnin suhteen, tarvitaan hyvinvointialueiden ja YTA-sopimusten tueksi soveltamisopas, joka ohjaa toimeenpanoa. Kustannustehokkuuden varmistamiseksi tulevaisuudessa tulee myös poistaa käytöstä (deimplementoida) menetelmiä, joiden vaikuttavuus, käytettävyys tai hyväksyttävyyys on heikkoa tai sitä ei ole. Itla pitää tärkeänä, että näitä seurataan ja arvioidaan systemaattisin menetelmin.

Onnistunut implementointi vaatii osaamista, pitkäjänteistä työtä ja rakenteita

Itla pitää tärkeänä hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksesta annettuun asetukseen tehtävää lisäystä menetelmien käytöstä ja käyttöönotosta. Haluamme kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että yhteistyöalueilla ei pääsääntöisesti ole pysyviä rakenteita tai olemassa olevia käytäntöjä keskittämisesetukseen mukaiseen menetelmien arviointiin ja osaamisen ylläpitoon. Tämän vuoksi esitämme terapiatakuun toimeenpanoa vaiheittain siten, että takuun piiriin tulisivat ensin ne tutkimusnäyttöön pohjautuvat vaikuttavat menetelmät, joiden juurruttamiseen on kansallisesti panostettu jo vuosia (mm. Cool Kids, Ihmeelliset vuodet ja Voimaperheet). Esimerkiksi Turun yliopiston Lastenpsykiatrian tutkimuskeskuksen kehittämää ja tutkima lasten käytösongelmiin suunnattua Voimaperheet vanhempainohjausohjelma on osoitettu pitkäaikaisseurannassa vaikuttavaksi ja sitä on implementoitu onnistuneesti lähes 10 vuotta perusterveydenhuollossa.

Lakiesitys ei ota kantaa yta-alueiden väliseen yhteistyöhön tai muuhun kansalliseen tukeen liittyen terapiatakuun alaisten menetelmien käyttöönottoon. Yhteistyön hyödyt ovat kuitenkin ilmeiset. IPC-N:n kansallinen implementointi teki näkyväksi puuttuvasta kansallisesta koordinaatiosta seuranneet ongelmat ja näistä on tärkeää ottaa opiksi. Valittujen vaikuttavien menetelmien onnistunut implementointi on edellytys lasten ja nuorten perustason mielenterveyspalveluiden korjaamiselle. Tämän vuoksi Itla esittää kansallisen menetelmä- ja implementointiasiantuntijaryhmän perustamista. Sen keskeisenä tehtävänä olisi tuottaa tietoa yhteistyöalueille menetelmien arvioinnin ja osaamisen ylläpidon tueksi. Asiantuntijaryhmä voisi olla myös keskeinen tiedon tuottaja, kun kansallisesti laajennetaan vaikuttavien menetelmien valikkoa kattamaan keskeiset epidemiologiset ilmiöt.

Menetelmä- ja implementointiasiantuntijaryhmän tehtävänä olisi taata arviointiosaaminen alueilla. Keskeisiä kysymyksiä on mm.:

- Onko keskeisiin epidemiologisiin ilmiöihin saatavilla perustasolle sopivia vaikuttavia menetelmiä?
- Tarvitaanko uusia menetelmiä ja onko niiden adaptointitarpeet arvioitu?
- Onko vaikuttavuusnäytön ja implementointivalmiuksien perusteella menetelmät arvioitu kansalliseen levitykseen sopiviksi?
- Onko varmistettu, että Suomessa käyttöönotettavilla menetelmillä on ylläpitävä organisaatio (esim. kotipesät)?

Itlan Kasvun tuessa on osaamista lasten ja nuorten psykososiaalisten menetelmien suunnitelmalliseen käyttöön ottoon. Yhdessä muiden keskeisten interventio- ja implementointiosaamista edustavien tahojen kanssa Itla voi tuoda kansalliseen asiantuntijaryhmään keskeistä menetelmä- ja implementointiosaamista.

Uusien menetelmien käyttöönotto tulee tehdä suunnitelmallisesti kansallisessa yhteistyössä

Kaikkiin lasten ja nuorten mielenterveysongelmiin ei ole käytössä vaikuttavia psykososiaalisia menetelmiä. Perusterveydenhuoltoon sopivia menetelmiä on olemassa mm. lasten ja nuorten ahdistuneisuuden hoitoon, lasten uhmakkuus- ja käytösongelmiin, nuorten masennusoireiluun ja traumaperäiseen oireiluun, mutta ei esimerkiksi alakouluikäisten lasten mielialahäiriöihin. Myöskään lasten ja nuorten syömishäiriöihin ei toistaiseksi ole käytettävissä vaikuttavaa määrämuotoista psykososiaalista menetelmää.

Itla ehdottaa, että terapiatakuun alaisten menetelmien valikoimaa täydennetään esimerkiksi muissa maissa vaikuttavaksi todetuilla menetelmillä. Uusien menetelmien kehittäminen ja vaikuttavuuden arviointi on kallista ja hidasta. Tämän vuoksi on perusteltua tuoda Suomeen vaikuttavia menetelmiä muista maista. Näiden menetelmän käyttöönotto edellyttää menetelmän adaptointia eli suunnitelmallista muokkausta suomalaiseen käyttöympäristöön sopivaksi. Edellä kuvattu kansallinen asiantuntijaryhmä voisi koordinoida uusien interventioiden valintaa ja adaptointia. Itlalla on mahdollisuus tuoda asiantuntijaryhmään adaptointiosaamista ja edellytykset koordinoida adaptointiprosessia.

Kunnioittaen,
Marjo Kurki
Kehitysjohtaja, TtT
Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.